

Garancia a létbiztonsághoz

Napjainkra vitathatatlanrá vált, hogy társadalmunk bizalma erősen csökkent a szociálpolitika létbiztonságot garantáló képessége iránt. Különösen a gazdasági nehézségek által leginkább sújtott rétegeknél (például a nyugdíjasoknál, nagycsaládosoknál) érzékelhető ez a türelmetlenség, amivel a társadalmi minimumon maradás biztosítékait sürgetik. Felvetve ezen biztosítékok legjelentősebbikének, a társadalombiztosításnak fogyatékoságait, változtatásának igényeit: a nyugdíjak és a családi pótlékok reálértékének folytonos csökkenését, nem megfelelően differenciáló voltát, s azt, hogy ezen mielőbb változtatassék. Arról, hogy az értékmegőrzés miként történhet, milyen változások szükségeltetnek s hogyan érhetőek el, javában vitatkoznak a szakemberek. S — miként azt szociális és egészségügyi miniszterünk a közelmúltban megfogalmazta —: „Az a felfogás erősödik, hogy a gazdasági folyamatokkal konform, azokkal szerves kapcsolatban lévő szociális ellátórendszerre van szükség, olyanra, amely tág teret enged a helyi döntéseknek, helyi autonómiáknak, s egyre inkább számít az egyéni felelősségvállalásra is.” A célkitűzés szerint „szilárd elveken nyugvó, tartós értékeket preferáló, egységes és átfogó szociálpolitikai koncepciót kell kidolgozni.” S ezen belül nyilván hasonló szellemű és célzatú társadalombiztosítási elveket és gyakorlatot. Aminek leglényegesebb elemeiről a napokban Czucz Ottóval, a JATE Állam- és Jogtudományi Kara docensével ültünk le beszélgetni.

— A szociálpolitika létbiztonságot garantáló intézményei között vitathatatlanul kiemelkedő jelentőségű a társadalombiztosítás. Amin az utóbbi években történtek kisebb-nagyobb „fazonigazítások”, de nem a kívánt mértékben és módokon. Most „újraszabjuk”?

— Én úgy látom; pillanatnyilag nem vagyunk abban a helyzetben, hogy egy teljesen új és végleges rendszert tudjunk kidolgozni. Részben azért, mert az ehhez szükséges, erre irányuló elméleti előkészítő munkát eddig eléggé elhanyagoltuk. Jórészt azonban azért, mert jelenleg a társadalmi, gazdasági változásoknak olyan sorozata zajlik, aminek egyelőre még nem tudjuk bemérni a nyugvópontjait. Enélkül pedig aligha képzelhető el, hogy egy szilárd alapokon felépülő, hosszú időn át megbízhatóan működő rendszert tudnánk létrehozni. Van azonban már az előkészítés mostani fázisában is néhány olyan felismerésünk, amiket — meggyőződésem szerint — a további munkák során szem előtt kell tartanunk. Alapkövetelmény, hogy olyan új konstrukciót dolgozzunk ki, amelynek alapvonásai biztosítják, hogy legalább egy vagy több generáció számára is működőképes legyen. A rendszer fő eleme valószínűleg továbbra is egy biztosítási típusú struktúra lesz. (Hiszen csak az ilyen rendszerek képesek arra, hogy az ellátásra szorulóknak a korábbi életszínvonalukat megközelítő szintű ellátásokat nyújtsanak.) De mert ennek keretében a jogosultságot az ellátásra aktív kereső korban végzett munkával és hozzájárulás befizetésével lehet megszerezni, kívánatos, hogy a rendszert az érintettek (a munkaképes korúak és épp ellátásban részesülők) társadalmi kontrollja alá helyezzük. Azaz önkormányzati szerveket hozunk létre, amik a rendszer működését a mindenkori külső változásokhoz igazítják.

— Az állami költségvetés részeként?

— A társadalombiztosítási rendszer önálló működését lenne kívánatos megvalósítani, személyi és tárgyi feltételeit megteremtve, s le kellene választani az állami költségvetésről. Az önálló társadalombiztosítási rendszeren belül aztán jobban el lehetne különíteni, s egymástól bizonyos függetlenséggel lehetne kezelni az alapvető ágazatokat, a betegségi-anyasági ellátásokat, családi pótlékokat, nyugellátásokat, bal-eseti ellátásokat.

— Ennek mi lenne az előnye?

— Az, hogy az egész rendszer áttekinthetőbb lenne, az egyes részterületeket érő külső változások hatásait jobban érzékelhetnénk és jobban hozzájuk tudnánk igazítani a rendszert.

— A szervezeti átalakításnak része lesz-e az úgynevezett önkéntes alapon, egyénileg kiegészítő biztosítás?

— Az új rendszernek része lehet az önkéntes kiegészítő társadalombiztosítás bevezetése is. Annál is inkább, mert kétségtelen pozitívuma, hogy a korábbi életszínvonal megközelítésében nagyobb teljesítőképességet eredményezhet. Am a későbbiekben nagyon kell vigyázni arra, hogy az új lehetőség ne vezethessen oda: az alap- és kiegészítő rendszert ki lehessen játszani egymás ellen.

— Jelenleg is vannak „kijátszási lehetőségek”. Például a táppénzes napok számát nemcsak a betegség, de sok esetben egyéb érdekek is befolyásolják. A mezőgazdasági munkacsúcsok idején, az építkezésekre kedvező időkből megnő a „betegek” száma..

— Kétségtelen. Ez a probléma a táppénzrendszer feszültséggócjai közé tartozik.

— Újabb ilyen góc is képződhet e téren. Társadalomtudósok jóslják, hogy a munkahelyi létszámcsökkenések, a leépítések elől nem kevesen igyekeznek meglévo, de eddig „felretett” betegségeik alapján rokkantnyugdíjba.

— Elképzelhető, hogy ez újabb feszültségforrás lesz. Pedig a nyugdíj- és rokkantnyugdíjrendszerben van már éppen elég, ott vannak a legnagyobb problémáink. Részben azért, mert társadalmunk öregszik, másrészt azért, mert mostanra vált éretté a társadalombiztosítási rendszerünk, mára jelentek meg a korábbi elkötelezettségeink következményei, amelyek több ráfordítást igényelnek. Továbbá mert ez a rendszer olyan társadalmi, gazdasági folyamatok között működik, amelyekre a felgyorsult infláció a jellemző. Gyok az árváltozások, nagyok a nyugdíjak közötti differenciák, erősen csökkent a nyugdíjak reálértéke. Jelentős rétegek sodródnak az idős emberek, a nyugellátásban részesülők közül a létminimum felé. Ugyanilyen feszültség a családi pótlék terén, hogy a reálérték csökkenését az áremelések kompenzálására hozott eseti döntésekkel nemigen tudjuk megakadályozni. A társadalombiztosítás területén esetleg képződő tartalékokat ezeknek a feszültséggócoknak az enyhítésére kellene fordítanunk.

— Nem arra például, hogy úgynevezett érdekeltégi alapon (misperint ha kevesebb a beteg, kevesebb táppénzt kell kifizetni) a biztosítás tartalékait „beforgassuk” (mondjuk

műszerek vásárlására) az egészségügybe?

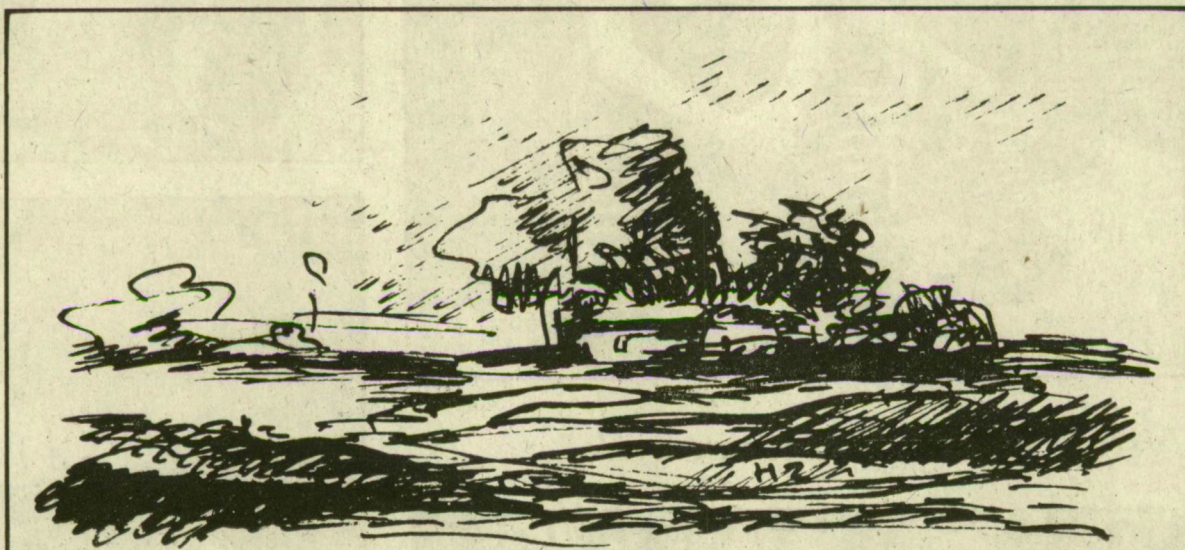
— Elvileg lehet, de óvakodnunk kellene attól, hogy általános gyakorlattá váljék: az egészségügy szanálását a társadalombiztosítás pénzügyi forrásai felhasználásával oldjuk meg. Persze az egészségügyet is meg lehet szervezni biztosítási alapon. Végeznek arra vonatkozó kutatásokat, kalkulációkat, hogy a betegellátás, a gyógyító munka miként válhat önfinanszírozóvá. A társadalombiztosításnak fontos érdekei fűződnek egy jó egészségügyi rendszer megteremtéséhez, de nem úgy, hogy azt a meglévő és más célra lekötött biztosítási alapok terhére szervezzék meg.

— Mert ez az alap — ha a korábban említett feszültséggócokra gondolunk — amúgy sem elegendő már a biztosítás „szinten tartására” sem. Az elvárás, a biztosítottak igénye pedig egyre növekvő tendenciát mutat..

— Éppen ezért ezt a területet végre társadalmi súlyának megfelelően kellene kezelni. Ezt én döntően fontosnak tartom. A társadalombiztosítást úgy kellene számon tartani, mint egy valamennyiünk életében potenciálisan előforduló vészhelyzetek áthidalására szolgáló alapvető intézményt, s ennek megfelelően volna kívánatos elhelyezni társadalmi-gazdasági intézményeink rendszerében és a társadalmi közutadban. Nagyobb gondot kellene fordítani arra, hogy a külső feltételei is megteremtődjenek annak, hogy a társadalombiztosítás valóban el tudja látni a feladatát. Ez a rendszer csak akkor tud működni, ha szilárd lábakon áll, ha a társadalom széles rétegei által elfogadott, ha képes alkalmazkodni a külső változásokhoz. Ehhez azonban áttekinthetőbbé kell tenni, megteremteni belső autonómiáját, önkormányzatát. Érdekelte tenni a területen dolgozó szakembereket abban, hogy ez a rendszer jobban működjék. S persze felfuttatni a tudományos kutatókat e téren, hogy minél jobban megismerjük mik a feltételei egy új társadalmi biztosítási adó rendszernek. Aminek kiépítése, működtetése, társadalmi elfogadtatása hosszadalmas folyamat.

— Vagyis: a társadalombiztosítás reformjától senki se várjon „csodát”. Egyelőre az is nagy dolog lenne, ha képes lenne több garanciát nyújtani a létbiztonság megbízhatóbb szavatolásához...

SZABÓ MAGDOLNA

HORVÁTH ZOLTÁN RAJZA

BELÁNYI GYÖRGY

Hamlet naplójából (9.)

Részt veszek az életemben. És azt képzelem olykor, hogy a fák tehetetlen ágai gyilkolják le a napot, bosszúból, mert hogy érhetnének másként az é-gig és, hogy adhatná meg a tébolyító lomb magát

a földnek, ha bátorság itt erre sincs. A horizont setét meg rezzenetlen csönd. S mikor a tetőkről le-gördül az alkonyat, lassan, úgy, mintha csak a tenger süllyedne vissza medrébe, ki tudná már, vagyunk-e.

Ezt képzelem. Hanem a valóság több ennél. Látom, hogy a nap vérzi át mégis a csontsoványra fagyott ágakat, hogy e lomb, szívükletesnyi csöndben az ég alatt, hiába kapaszkodna át egy újabb nyárba.

Így lesz, talán örökre már, ősz. Álomba merülök, és álomban kisimul arcom, újra ver a szív, újra csak azt érzem, hogy a síkos egek alján egyre és egyre kihúzza valaki álomát a földet.

BÉRES
DEZSŐ

Alkony

leszállt az alkony
csillagok fényében
hajlong lány lombja
a sötétségben
egy vén agg tölgynek

legyőzte a nap
véres sugarait
vetkőző magányom

Kérem alássan...

Bizonytalan kéréssel kopogtatott a minap a hetvenhét éves Abraham Lajos bácsi. Azt mondja, mindent elkövetne azok összetartozásáért, akikben csak annyi a közös, hogy együtt is, egyenként is messzire elkerülnék a füstölő embereket. Akárki jön, legalább annyival tartozom, hogy meghallgassam. Beszélgetni kezdtünk.

Azt nem tudom, kora öntötte-e bele az alázatot, vagy gyerekkori kényszer-örökség, de szinte minden testesebb mondatát evvel fejezi be: kérem alássan. Kereskedő lehetett talán? Cipőt talpaló, új lábbelit készítő suszter volt világ életében. A füstnek pedig azért is ellensége, mert régtől fogva fél tudóval él.

Azt természetesen nem akarja, hogy az ő gusztusa szerint mindenki dobja el a bagót, kérem alássan, csak azt szeretné, ha valahol, valamilyen asztaltársaság alakulhatna. Szerinte elég összekötőkapocs lenne a dohányfüst előli menekülés, mert ma-holnap sehová se lehet menni, ahol ne fenyegetné az embert az erőszakosok terrorja. Nem én mondom így, ő említi. Azt mondja, fölszáll a vonatra. Amikor a helyjegyet váltja, különmunkát kér a pénztártól, hogy oda adja a jegyét, ahol nem zavarja a füst. Bent a kupében nem is szívja senki, de kint, a folyosón vágni lehet. És mivel könnyű és légemű a füst, özönlik be a fülkébe. Annyira eljutottunk már, mondja tovább, hogy az is keresi a nemdohányzók kocsiját, aki egyébként szívja, mert ő se szeret savanyú füstben pácolódní, de legalább kettőt-hármat elszív a folyosón. Miért nem tiltják meg azt is, hogy kint toporogva is lehessen szívni? Miért áll meg a vasút félúton?

— Nem tudok hozzászólni. Soha nem szívtam, nem érzem am azok kínját.

— Én se szívtam, de engem ki-mondottan zavar

Mondom, úgy hallottam, törvény készül. Mert mi mindent törvénnyel akarunk szabályozni. Azt feleli rá, a törvény ide kevés. Meg kéne tanulnunk békésen egymás mellett élnünk, ez pedig csak úgy lehetséges, ha a dohányosok földjüket erőszakosságukat. Mert nem nevezhető másnak, mint erőszakosságnak, ha egyáltalán nem vesznek tudomást azokról, akiknek árthat a füst. Bár ebben az egyben közösek vagyunk: mindnyájunknak árt.

— Hol gondolná az asztaltársaságot?

— A vasúton.

— Ez lenne a világ első utazó asztaltársasága?

— Nem a vonaton, hanem a nem dohányzók várótermében.

Nagy ötlet lenne: nem füstölni a füstölők orrá alá.

— És miről folytathatna ott a szó?

— Mindenről. Napi politikáról is, de arról föltétlenül, hogy a dohánygyárak az emberek butaságát használják ki. Az pedig szemfényvesztés, hogy egészen apró betűkkel írják rá a cigarettás dobozra, hogy árt az egészségnek. Ha egyszer árt, akkor ne akarjon az állam hasznát húzni belőle! Pedig az is kevés, hogy ártalmas, egyenesen veszélyes az egészségre.

Jólnevelt fiúként hallgatok csak, aztán, amikor kifogyott már érveiből, előhozakodom sok-sok évvel ezelőtti tapasztalatommal. Volt akkor a filmárunkban egy film, amit a kutya se vitt el vetítésre: *Egyre se gyűjts rá!* Pedig hatalmas jó szándék vezette készítőit, aprólékos ügyezettel akarták bebizonyítani, hogy árt a füst. De ki tudna közönséget toborozni ilyen mőzira? A dohányos azt mondja, hagyják békén, a nem dohányzó meg egyébként se dohányzik, tehát nem megy el. Erre találtam ki egy igen egyszerű trükköt.

Ideen helyeken tartottunk klubvezetőkkel és művelődési házak igazgatóival tanácskozást. Üveggel fődött kisasztalok voltak a teremben, az üveg alját teleraktuk a filmből kinagyított képekkel. Jöttek az érdekeltek, és mit tesz a dohányos, nyúl is a zsebébe mindjárt. Várjatok egy kicsit, intettem őket. Új helyen vagyunk, nem illik füsttel köszönni. Jöttek az újak, őket is lebeszéltem. Addig-addig, amíg megveréssel nem fenyegettek. Egyetlen intéésre tálcán hozta be a klub tündéréje a hamutálat, mindenki egyszerre gyújtott rá, és amikor az első nagy slukkot leszívta, akkor ütött be a főcím: *Egyre se gyűjts rá!* És miközben mindenféle bizonyítékok sorakoztak a tüdőre és idegrendszerre gyakorolt káros hatásokról, csak azért is szívta mindenki. Amikor a kisegert beke-negették pipamocsokkal, és hatalmas bórakk kerekedett elő a képen, minden cigarettát elhnyomtak. Ezt már nem tudták elviselni. Amikor a filmnek vége lett, és villanyt gyújtottunk, akkor vette észre mindenki, hogy az asztalán ugyanazok a képek szólnak hozzájuk. Ennyi az egész, és legalább háromórás vita utána. A mérleg? Két ember maradt, aki abbahagyta. A pontosabb mérleg: a kettő közül az egyik évek múlva visszaszokott, és azóta is szidja botor lépését. Mert ha egyszer valaki már abbahagyta, akkor megérdelmi a sorsát. Tehát egy este nek egy ember látja hasznát azóta is, és ez se utolsó eredmény, de az összes résztvevő máig emlékszik az esetre, noha idestova harminc éve történt.

Több próbát nem tettem, és erős a gyanúm, más se. Lehet, hogy a Lajos bácsi által említett asztaltársaság is hozna legalább ekkora eredményt. Ha művelődési házat igazgatnék, mindenesetre megpróbálnám. Csöndesen, szolidan, nagy fölhajtás nélkül. A komoly hatás olyan, mint a téli alma: lassan érik. Kérem alássan..

HORVÁTH DEZSŐ